

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філософських наук, професора Борінштейна Євгена Руславовича на дисертаційну роботу Кримець Людмили Володимирівни «Феномен влади в управлінні науково-освітнім простором», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради Д 26.456.01 при в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Тема дисертаційного дослідження присвячена дослідженню дуже важливої для сучасної української філософії проблеми – феномену влади в управлінні науково-освітнім простором, яка, безумовно, має певну соціально-філософську значимість, та водночас є дуже складною, тому що в центрі уваги автора – пошуки нових контекстів дуже багатогранного інституту влади у сучасному науково-освітньому дискурсі, що є надзвичайно важливим з огляду на ті складні процеси, що відбуваються сьогодні у науці, освіті та суспільстві.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глобальними докорінними змінами у всіх сферах нашого буття. Ці зміни не тільки носять трансформаційний характер, але й зумовлюють гостру необхідність розвитку держави на ідеалах відкритого суспільства та свободи особистості. Неможливо збудувати європейську державу без децентралізації влади, формування нової владної еліти, яка «вирощена» за роки побудови незалежності. В той же незалежність, в свою чергу, неможлива без створення максимальних умов для розвитку творчого розвитку особистості. Загальновідомо, що влада по своєї суті є здатністю та можливістю впливати однієї частини суспільства (індивіда, групи, організації тощо) на поведінку іншої у бажаному для себе напрямі. Але мало хто звертає увагу, що влада є одним із найважливіших соціальних інститутів суспільства, без якого неможливо функціонування сучасної розвитої держави. Тому аналіз

соціально-філософських основ влади свідчить про прагнення держави орієнтуватися на справжні цінності лібералізму. А контекст дослідження цієї проблеми в рамках управління науково-освітнім простором є запорукою розуміння ключового значення науки та освіти у стратегії розвитку суспільства, формування владних відносин на ціннісних орієнтаціях свободи та прав людини.

Важливо, що влада може існувати та функціонувати лише в межах суспільного відношення, тобто такого відношення, яке існує між людьми (індивідами, їхніми колективами, соціальними спільнотами, соціумами). Тобто, не може бути відношення влади між людиною та річчю. А здійснення влади завжди є інтелектуально-вольовим процесом, коли саме владний імпульс, що виходить від владного суб'єкта, перш ніж визначити волю та поведінку підвладного, повинен бути усвідомлений останнім, сприйнятий його свідомістю та самосвідомістю.

Тому у сьогоденні сучасного українського суспільства вкрай важливо розуміння громадянами необхідності підпорядкування владі як соціальному інституту без якого неможливе існування держави. Саме в такому розумінні я бачу в сучасному розвитку українського суспільства роль первісної соціалізації. Як мені здається, в науково-освітньому просторі ХХІ століття повинне з'явитися переконання необхідності революції влади як процесу динамічного розвитку влади на фундаменті накопичення нових потреб у контексті її трансформації та пере форматування з урахуванням особливостей пост модернізації і віртуалізації сучасного суспільства. Взагалі революція влади передбачає корінні повороти в долях влади, що доказує Brexit, обрання президентом США Дональда Трампа, останні події в багатьох країнах ЄС, докорінні перетворення, а в деяких випадках і її ліквідацію чи розвиток анархії в суспільстві (що ми бачимо в останніх подіях в Україні). Ці особливості зажадають нові обставини розвитку світу, що потребує якісних перетворень у суспільстві. Тому в світі та в Україні необхідністю є радикальне реформування влади. І науково-освітній простір є так званим

«поводирем», який орієнтує людство на пріоритети моральності при цих трансформаціях інституту влади.

Сучасний етап розвитку людської цивілізації та становлення суспільства знання актуалізує необхідність особистісного й професійного зростання людини, її залучення до освіти впродовж життя на основі підтримки та ідентифікації індивідуальних, особистісних освітніх траєкторій. Швидкоплинність і складність соціокультурних процесів, сучасна демографічна ситуація, збільшення тривалості життя людини зумовлюють нагальність формування персони, здатної до сприйняття та здійснення перетворень, налаштованої на усвідомлення мінливості світу як природної норми, необхідності неперервного підвищення рівня професійної компетентності як складника науково-освітнього простору впродовж всього життя.

Подолати «ейдос» зорієнтованості традиційних освітніх систем на енциклопедичність освіти, беззапеляційність та надмірну інформаційну перевантаженість науки можливо за умови переходу до нової системи існування науково-освітнього простору освіти як парадигми суспільства моралі, інтелекту та знання, головною метою яких є особистісний, професійний і моральний розвиток, підготовка особистості до успішної громадської, професійної самореалізації в умовах цивілізаційних змін.

Викладене вище свідчить про нагальність постмодернізації національної системи освіти, яка з ресурсу суспільного розвитку, що відповідає на виклики цивілізації ХХІ століття, перетворилася на суспільний інститут, діяльність якого спрямовується на задовolenня інтересів відкритого суспільства загалом й творчої особистості зокрема. Один із цивілізаційних викликів, що постає перед національною системою освіти, якій притаманні певні риси радянської освітньої системи, стосується розширення можливостей для здобуття освіти впродовж усього життя, тобто існування безперервної освіти та потенціалу наукового росту, а також підвищення рівня

доступності та відкритості науки та освіти в умовах становлення й розвитку суспільства знання.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Людмили Володимирівни Кримець детермінована вимогами сучасності, що витікають, у першу чергу, з чисто прагматичних причин, розробки теорії і механізмів (технологій) новітнього суспільства, де влада є помічником, асистентом, та провідником одночасно та робить все можливе для виховання та навчання творчої особистості. Низька культура влади людей в українському суспільстві, відсутність вміння орієнтуватися в сучасній повсякденності призводять до розвитку соціальної дезадаптованості як особистості, соціальної групи, так і суспільства в цілому.

Справедливо відчуваючи, що ХХІ сторіччя по своєї сутності є епохою розвитку творчої особистості, креативного суспільства, для яких важливе здійснення певної переорієнтації на формування нових аксіологічних вимірів владних відносин, нової інформаційної культури, В. М. Кримець розуміє специфіку соціально-філософського підходу, стверджуючи, що «влада визначається як цілісний багатовимірний соціокультурний феномен, що проявляється в онтологічному плані – як об’єктивація та суб’єктивація волі; в гносеологічному аспекті – як когнітивна спрямованість до пошуків істини; в екзистенційному плані – як підґрунтя для оптимізації власного існування, в аксіологічному сенсі – як фундаментальна соціокультурна цінність; в суспільно-політичному аспекті – як соціальний ресурс, що актуалізується в процесі соціального управління, а в морально-етичному плані – як соціальна відповідальність, ступінь якої визначає рівень та якість» (с. 41). Автор обґруntовує онтологію ті феноменологію влади, розкриває особливості проявів влади, визначає перспективи розвитку сучасної філософії влади.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше у соціально-філософському дискурсі досліджено сутність та специфіку влади як складного багатовимірного соціокультурного феномену в контексті управління науково-освітнім простором. Важливим є розглядання

визначної ролі людино мірності владних відносин (підрозділ 2.3), що особливо важливо для влади та її інститутів в Україні. Специфіка владних відносин проаналізована крізь призму сучасної цивілізаційної ситуації в аспекті людиномірності, як головного фактору перетворень. Зокрема новизною дисертаційного дослідження є фундаментальний розгляд ролі добродетелі для сучасного українського суспільства в контексті «переживання влади над собою».

Привертає увагу бачення дисертанткою наукового прогнозування владних відносин в умовах сучасного інформаційно-комунікативного суспільства. Результатом такого підходу є розгляд автором глобального соціально-політичного прогнозування як процедури «відкриття якісно нових станів сучасного взаємозв'язаного світу в цілому» (с. 215). Л. В. Кримець справедливо визначає, що важливою «проблемою глобального соціального прогнозування є феномен глобальної влади» (с. 215). Тобто, людство не готове ні морально, ні соціально сприйняти пріоритети глобальної влади, які відрізняються від пріоритетів народів. В той же час пріоритет глобального Інтернету, та деяких глобальних речей типу “Uber”, “Viber” та інших ми сприймаємо досить безболісно.

Автором вперше запропонована концепція формування багатовимірного науково-освітнього простору, яка «вбирає» в себе науковий, освітній і соціально-особистісний інтерсуб’єктивний простори, має тягар до взаємної соціокультурної адаптації та відмічається склонністю до мультикультурності.

Дисертантом добре здійснено порівняльний аналіз основних методологічних підходів щодо концептуалізації влади та владних відносин. Автор обґрунтовано доводить, що в сучасності роль міждисциплінарного напряму дослідження феномену влади як синтезу філософських, політологічних, соціологічних, культурологічних, психологічних, педагогічних та інших підходів дуже важлива, бо натякає на системний аналіз проблем влади, взаємовідносин влади, суспільства і особистості.

Особливої уваги заслуговує ліберально-гуманістичний підхід до осмислення влади, що утворився в українській філософській традиції. Таке бачення допомагає орієнтуватися в аксіологічній традиції на пріоритети людяності.

На мій погляд, вдалим є застосування в роботі стратегії розуміння науково-освітнього простору не тільки як інтегративної системи життедіяльності (що склалося в українській науці), але і як «інтерактивне цілеспрямовано організоване середовище, основним суб'єктом якого є свідома, відповідальна і творча особистість, що формується в процесі здійснення наукової та освітньої діяльності» (с. 250). Таке бачення надало різноманітні можливості аналізу інноваційного мислення, розвитку розмаїття творчих, креативних навичок у особистості за допомогою науково-освітянського процесу, що дозволяє використовувати знаннєвий підхід у розвитку суспільства. Аналіз принципів і методів формування владних відносин у науково-освітньому просторі (підрозділ 4.2) у контексті прискіпливого вдосконалення владних принципів допомагає прогнозувати дії влади та тлумачити сутність конкретної влади в залежності від сутності владних відносин та продемонстрованих тих чи інших принципів влади.

Дісталася подальшого розвитку думка про те, що власність, обумовлюючи досвід володіння, дає людині різноманітні навички відповідального ставлення до світу, оскільки за допомогою відношення до приватної та особистісної власності з боку держави людина оцінює владу. Тому власність в сучасному суспільстві є ресурсом, що надає персоні досвід вільної дії, досвід упевненості й повноти існування.

Людмили Володимирівни Кримець яскраво доведена визначальна роль творчої особистості як основного суб'єкта владної взаємодії науково-освітнього простору (підрозділ 4.3). Вона справедливо наголошує, що «розглядаючи інноваційну управлінську взаємодію керівника і підлеглих, необхідно» створити «власне особистість, яка потенційно готова до продукування творчої владної взаємодії» (с. 289). Це досить важливе для сучасного світу у контексті формування нової системи ціннісних орієнтацій

творчої особистості та розвитку моделювання віртуальних форм суспільних взаємодій в суспільстві, тим більше, що в умовах становлення нового, так би мовити, пост-пост-модернізаційного суспільства здійснюються зміни ціннісних установок соціогуманітарної освіти.

На думку автора, роль аксіологічного виміру впливу влади на науково-освітній простір у сьогоденні тільки зростає. Тому слід визначити ціннісні орієнтації, які, виконуючи роль відображення в людині цінностей, визнаних стратегічними життєвими цілями і загальними світоглядними орієнтирами, уявляють собою картину буття того чи іншого суспільства, світу. Справедливим є ствердження, що «для України історично були і залишаються цінності свободи, гуманізму, людської гідності, патріотизму, демократизму, соціальної ініціативи, доброочесності та відповідальності, національної самосвідомості з її центром – Національною ідеєю» (с. 314). Таке змісторозуміння є важливим в подальшому для розгляду особливостей стратегії глобального управління науково-освітнім простором в українському суспільстві.

Особливої уваги заслуговує розгляд специфічних особливостей владних відносин в управлінні військовим науково-освітнім простором. Автор показує, що саме науково-освітній простір є вкрай необхідною ланкою системи якісного існування Збройних Сил України. Сучасне озброєння і військова техніка функціонують в інформаційно-віртуальному суспільстві та найгостріше потребують науково-креативного підходу, який мусить формуватися у особистості в процесі навчання, а, беручи до уваги, що у теперішньому бутті індивід творить в системі безперервної освіти, то й на протязі всього життя. Тому справедливим є виділення автором принципів управління військовим науково-освітнім простором, а саме: принципу соціальної відповідальності; принципу об'єктивності; принципу раціональності; принципу додатковості; принципу багатовимірності; принципу стійкості; принципу взаємосприяння; принципу інтегративності; принципу збереження та охорони інформації з обмеженим доступом (с. 321-

322). Виділення вищезазначений принципів та їх ретельний аналіз, безумовно, допоможіть у розвитку Збройних Сил нашої держави.

Суттєвим здобутком роботи є дослідження стратегій глобального управління науково-освітнім простором, бо саме стратегічне бачення подій є відзнакою філософського мислення. Для мене безумовним досягненням роботи є ствердження автора про необхідність взаємодії науково-освітньої системи України з науково-освітніми системами провідних держав світу. Прослідкувавши особливості такої взаємодії Л. В. Кримець приходить до висновку, що необхідно оптимізувати влади в країні і в українському науково-освітньому просторі та наголошує, що «основними механізмами оптимізації влади в сучасному науково-освітньому просторі є інноваційна інформаційна та вольова взаємодія» (с. 378).

Добре розуміючи новітню соціальну реальність, Л. В. Кримець виокремлює ключову роль творчого підходу в стратегічному управлінні науково-освітнім простором.

Враховуючи все вищевикладене, не викликає сумніву актуальність представленої роботи. Здійснена дисертантом спроба осмислення феномену влади в управлінні науково-освітнім простором дозволяє суттєво розширити можливості розуміння та подолання існуючих проблем у суспільстві в цілому, та в українській державі.

Як і будь-яке дослідження, дисертація Людмили Володимирівни Кримець «Феномен влади в управлінні науково-освітнім простором» не позбавлена деяких недоліків, які стосуються як формальних, так і змістовних її складових.

По-перше, влада може виступати як феномен, як соціальний інститут, як соціальне чи культурне, чи соціокультурне явище, як здатність суб'єкта суспільного життя здійснювати свою волю стосовно інших суб'єктів, як можливість впливати на діяльність, поведінку людей за допомогою деяких певних засобів, та інше. Але в роботі немає ретельного роз'яснення, чому саме дисерантка досліджує владу як феномен. На мій погляд, треба було

порівняти різноманітне розуміння влади та приділити більше уваги тлумаченню, чому влада прослідовується саме як феномен.

По-друге, Л. В. Кримець, як мені здається, не зосередила досить уваги на визначення та розкриття методологічного апарату дослідження. Так, в підрозділі 2.1 «Основні методологічні підходи щодо концептуалізації влади і владних відносин» існують розгорнуті класифікації форм влади, різновидів влади та інше, але методи дослідження розглянуті невиразно. Це тим більше викликає здивування саме тому, що автор користувався такими методами, як: діалектичний, спостереження, порівняння, абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, історичним, системним та іншими методами, але скромно про це замовчує.

По-третє, потрібно звернути увагу на ключові слова дисертації. Знову відзначу скромність автора. В роботі близьковично осмислено «людиноціність владних відносин», «любов до людини», роль та значення «творчої особистості» в сучасному суспільстві та науково-освітньому просторі, «аксіологічні аспекти» владних відносин. Але дані категорії відсутні в ключових словах. На мій погляд, це принижує значущість роботи.

По-четверте, здобувач у підрозділі 2.2 «Інтер'суб'єктивні аспекти вираження феномену влади» приділяє значну увагу категорії «Справедливості» як однієї «з найважливіших соціально-філософських категорій, незалежно від типу суспільства і структури управління» (с. 119). Але не зрозуміло, чому Л. В. Кримець не здійснює порівняльний аналіз категорії «Справедливості» з категоріями «Рівності-Нерівності». Тим більше, що Джон Ролз, будучи автором «Теорії справедливості» аналізує справедливість як міру рівності та нерівності.

По-п'яте, у підрозділі 2.3 «Людиновімірність владних відносин: любов до людини у контексті онтології влади» дисерантка наголошує: «Людиновимірність інтерсуб'єктивних стратегій прояву влади ми розглядаємо крізь призму феномену «любові до людини»» (с. 141). Але не

роз'яснюється на якому фундаменту базується ця стратегія. Можливо аналізувати людиновимірність інтерсуб'єктивних стратегій прояву влади стосовно прийнятим законам, дій Кабінету Міністрів, розподілу витрат бюджету держави, та іншим більш матеріальним проявам. Тобто думка Людмила Володимирівни Кримець потребує більше доказової бази, ані тої, що присутня в дисертації.

Ці недоліки не знижують загального позитивного враження від роботи. Вважаємо, що дослідження є важливим кроком у створенні концептуальних зasad існування феномену влади в управлінні науково-освітнім простором, визначення особливостей стратегії української держави у створенні нового науково-освітнього простору в сучасних умовах.

Робота виконана на високому теоретичному і науковому рівні, є самостійною і завершеною. Дисертаційна робота «Феномен влади в управлінні науково-освітнім простором» відповідає вимогам про затвердження Порядку присудження наукових ступенів а її автор, Кримець Людмила Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності
Державного Закладу «Південноукраїнський
Національний університет імені К. Д. Ушинського»

Учений секретар

Борінштейн Є. Р.

Борінштейн Є. Р.